

Een recente vondst van *Sphagnum imbricatum* Hornsch. ex Russ. in Nederland

door

A. J. DEN HELD
(Amsterdam)

Tijdens een vegetatiekundig onderzoek in het raam van een doctoraalstudie, verricht vanuit het Instituut voor Systematische Plantkunde te Utrecht, verzamelde ik in 1967 in het moerasgebied ten zuiden van Nieuwkoop en Noorden *Sphagnum imbricatum* Hornsch. ex Russ., een soort die in de recente tijd niet eerder in Nederland is waargenomen. Het bleek pas bij determinatie, dat zich in een monster uit de moslaag van een der opnamen drie exemplaren *Sphagnum imbricatum* bevonden, tezamen met *S. palustre* L. en *S. papillosum* Lindb. Een poging in het voorjaar van 1969 om de soort terug te vinden mislukte.

Dr. J. J. Barkman was zo vriendelijk de determinatie te controleren.

De exemplaren uit Nieuwkoop voldoen goed aan de beschrijving die WARNSTORF (1911) van *S. imbricatum* geeft, met uitzondering van de stambladen, die kleiner zijn dan WARNSTORF vermeldt (nl. 0,85—1,0 mm tegenover 1,3—1,4 mm).

Wat betreft kleur en habitus zijn de drie exemplaren niet gemakkelijk van de tevens in de proefvlakte voorkomende *S. palustre* en *S. papillosum* te onderscheiden. De kleur is egaal geelachtig, terwijl de twee laatstgenoemde soorten gewoonlijk minder geel van kleur zijn. De *S. imbricatum*-plantjes zijn voorts iets tengerder dan *S. palustre* en *S. papillosum*. De bovenkant van het kopje wordt gevormd door 7—15 vrij korte, dunne, lang toegespitste, zeer sterk aanliggend bebladerde takjes. Bij *S. palustre* (en *S. magellanicum* Brid.) zijn deze takjes meestal langer, dikker en veel korter toegespitst of zelfs stomp en vaak minder sterk aanliggend bebladerd; bij *S. papillosum* varieert de vorm ervan. De kleine takbladen en de toegespitste bovenste takjes maken waarschijnlijk herkenning in het veld mogelijk.

Van de vegetatie waarin *S. imbricatum* voorkomt, geeft de onderstaande opname, opgenomen volgens de door SEGAL & BARKMAN (1960) gewijzigde schaal van Braun-Blanquet, een beeld:

no. 67—136

datum: 29-6-1967

plaats: perceel ten westen van het Maarten Freeken Wijde, gemeente Nieuwkoop (Z.-H.)

oppervlakte: 1,5 × 6 m²

bodem: 1,0 m donkerbruin veen bestaande uit gedeeltelijk vergane planteden — 0,2 m (en dieper) roodbruin elzenveen

grondwaterstand: 0,15 m beneden het grondoppervlak

pH grondwater: 4,5 (Helliger-indicatorvloeistof)

kruidlaag: bedekking 55 %

Phragmites communis 2m, *Eupatorium cannabinum* +r (j), *Lysimachia vulgaris* +p, *Juncus subnodulosus* 1p, *Luzula multiflora* subsp. *multiflora* +p, *Epilobium palustre* +r, *Hydrocotyle vulgaris* +r, *Viola palustris* +r, *Platanthera bifolia* +p, *Molinia caerulea* 3b, *Potentilla erecta* 1b, *Drosera rotundifolia* 2p, *Vaccinium vitis-idaea* 1a, *Salix repens* +p, *Frangula alnus* +p, *Betula pubescens* +a, *Aronia melanocarpa* +r.

moslaag: bedekking 95 %

Sphagnum palustre 2, *Sphagnum papillosum* 3, *Sphagnum imbricatum* + -1, *Sphagnum apiculatum* 3b, *Polytrichum juniperinum* subsp. *strictum* 2p, *Campylopus flexuosus* +p, *Pohlia nutans* var. *sphagnetorum* 2p, *Calypogeia fissa* 1p, *Cephalozia connivens* 2p, *Telaranea setacea* 2p, *Pallavicinia lyellii* +p. In 1969 werd niet ver van deze opname voorts nog *Sphagnum magellanicum* aangetroffen.

De hierboven beschreven vegetatie kan worden gerekend tot het Sphagnetum palustri-papilloso, een associatie van het verbond Erico-Sphagnion van de hoogveenklasse Oxycocco-Sphagnetea (zie WESTHOFF & DEN HELD, 1969). Het Sphagnetum palustri-papilloso omvat relatief droge, acidofiele vegetaties, gekenmerkt door een aantal plantesoorten van het hoogveen, in de veenmosrietlanden van het Hafdistrict. *S. imbricatum* kan in Europees verband worden beschouwd als een kensoort van het Erico-Sphagnion.

Op de plaats waar de opname met *S. imbricatum* is gemaakt, is de bovenste oorspronkelijke veenlaag vroeger bij het uitvenen verwijderd. Het aldus ontstane water is weer verland en thans heeft zich een 1 m dikke laag jong veen van een tamelijk grove structuur gevormd. Op het onderhavige perceel wordt eens in de drie tot zeven jaar een dun laagje bodemveen („prut”), afkomstig uit de belendende sloten, gespoten, hetgeen de voedselrijkdom van het milieu verhoogt.

Om de drie jaar wordt de moslaag der veenmosrietlanden voor economische doeleinden vrijwel geheel verwijderd; op het desbetreffende stuk land was dit in de winter van 1968/69 het geval. Het is nog niet bekend of de bovenbeschreven vegetatie wel gebaat is bij een dergelijke rigoureuze maatregel.

S. imbricatum is wat zijn verbreiding betreft vooral aan kustgebieden gebonden en geldt in Europa als een Atlantische soort. Uit de landen die Nederland op het continent omringen (België, Denemarken, West-Duitsland) was *S. imbricatum* in de recente tijd reeds bekend, zij het dat de soort er zeldzaam is.

In het eerste gedeelte van het Subatlanticum, tot ongeveer de dertiende eeuw, kwam *S. imbricatum* wel in Nederland voor, zowel in het oosten als in het westen. De soort vormt veelal het voornaamste bestanddeel van het z.g. jonge mosveen. Volgens LANDWEHR (1951) moet de soort nog tot in de vorige eeuw in vrij grote hoeveelheid in een veentje bij Amstelveen hebben gegroeid, in een „Phragmitetum” met houtopslag van *Salix* en *Myrica*. Deze omschrijving doet sterk denken aan de huidige veenmosrietlanden. Wat betreft de achteruitgang van *S. imbricatum* tijdens de laatste eeuwen wordt vermoed, dat deze vooral is te wijten aan een verandering in het klimaat.

Literatuur

- LANDWEHR, J., 1951. Bryologisch onderzoek van subfossiel veen bij Amstelveen. *Buxbaumia* 5 1/2 p. 26—30.
- SEGAL, S. & J. J. BARKMAN, 1960. Enige opmerkingen over abundantie en dominantie bij het opnemen van kwadraten. *Jaarb. Kon. Ned. Bot. Ver.* 1960, p. 39—40.
- WARNSTORF, C., 1911. Sphagnales-Sphagnaceae. In: A. Engler, *Das Pflanzenreich* 51. Leipzig.
- WESTHOFF, V. & A. J. DEN HELD, 1969. *Plantengemeenschappen in Nederland*. Zutphen.

Summary

The first recent find of *Sphagnum imbricatum* Hornsch. ex Russ. in the Netherlands is recorded. This atlantic species, rare in the western part of the European continent, was found in a *Sphagnum-Phragmites-Molinia*-vegetation in the fen area near Nieuwkoop (prov. Z.-Holland), in the summer of 1967.